

A magyar–etióp diplomáciai kapcsolatok felvétele¹

Marsai Viktor

Az 1950-es évek második felétől kezdve a magyar külpolitika komoly erőfeszítéseket tett a fejlődő világ államaival való külkapcsolatai bővítésére. Ennek egyik célpontját Etiópia jelentette, amely hamarosan az afrikai kontinens diplomáciai fővárosává vált. A vargabetűk és nehézségek ellenére a magyar diplomaták elkötelezett erőfeszítéseinek köszönhetően a kapcsolatok 1959–1960-ra normalizálódtak. A tanulmány a Magyar Nemzeti Levéltár vonatkozó anyagainak elemzésével mutatja be a kapcsolatok felvételének folyamatát.

Since the late 1950s the Hungarian Ministry of Foreign Affairs had made tremendous efforts to build up its connections with the state of the developing world. One of the main goals of the Hungarian attempts was Ethiopia which became the diplomatic capital of Africa in the following years. In spite of the deadlocks and challenges thanks to the commitment of the Hungarian diplomacy the Hungarian–Ethiopian relations were normalized in 1959–1960. This article examines the process by the analysis of the documents of the Hungarian National Archive.

* * *

A magyar Külügyminisztérium által 2011-ben meghirdetett globális nyitás külpolitikája,² majd ennek továbbviteleként a 2015-ben újtárra indított déli nyitás, illetve a 2019 áprilisában napvilágot látott kormányzati Afrika-stratégia³ jól mutatja a szubszaharai térség globális és hazai felértékelődését. Mindebben kiemelt szerepe van Etiópiának, a kelet-afrikai régió nagyhatalmának, amely szimbolikus és politikai befolyása után egyre komolyabb gazdasági súlyra is szert tesz. Nem véletlen, hogy ezt felismerve Magyarország 2016 tavaszán, két és fél évtizednyi hiátus után újrainyitotta az addisz-abebei nagykövetséget, amely azóta is kiemelt jelentőséggel bír Afrika diplomáciai fővárosában.

Nem ez az első eset, hogy hazánknak szinte a semmiből kellett felépítenie a külkapcsolatait az Etióp-magasfölddel: hasonló kihívásokkal kellett szembenéznie a magyar külügyi apparátusnak az 1950-es évek végén is, amikor Budapest megkezdte afrikai jelenlétének erősítését, többek között a császári Etiópiában. Bár a történelemben minden párhuzam sántít, az akkori nehézségek, kihívások egy része napjainkban is visszaköszönni látszik a két, egymástól jelentősen eltérő kultúra találkozása során. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy ezek a különbségek korántsem áthidalhatatlanok, és Magyarországnak igenis van keresnivalója Kelet-Afrikában is.⁴

Tanulmányom alapvetően diplomáciatörténeti megközelítésben, a Magyar Nemzeti Levéltár külügyi iratanyagának feldolgozásával veszi górcső alá a magyar–etióp diplomáciai kapcsolatok felvételének történetét a második világháború lezárásától az első nagykövet megbízólevelének átadásáig, 1960 márciusáig. A vizsgálat befejezéséül azért ezt az időpontot választottam, mert ezzel zárult a hidegháborús magyar–etióp kapcsolatok első szakasza: a viszonyok normalizálása ugyanis a két ország között jóval kitartóbb erőfeszítéseket igényelt, mint más szereplők esetében. 1960 után ugyanakkor jóval dinamikusabb fejlődésnek lehettünk tanúi, amely ugyan nem volt mentes a problémás időszakoktól, mégis alapvetően rendezettnek volt tekinthető. Történt ez annak ellenére, hogy miközben Hailé Szelasszié császár valóban szélesítette Etiópia külkapcsolati rendszerét, és nyitott a szocialista blokk országai felé, az erős nyugati – elsősorban amerikai és nyugat-német – befolyás fennmaradt, és azt egészen az 1974-es forradalomig nem sikerült kikezdeni.⁵

Az előzmények

A második világháború előtti magyar–etióp kapcsolatok részletes és alapos feldolgozását Szélinger Balázs végezte el a 2008-ban megvédett doktori értekezése keretében.⁶ Bár az Osztrák–Magyar Monarchia és Abesszínia között a hivatalos diplomáciai kapcsolatok felvétele már 1905-ben megtörtént,⁷ azok intenzitása korlátozott volt, és ahogy Szélinger is

rámutat, a kapcsolatok zömében informális csatornákon folytak, és leginkább különféle személyi kötődésekben öltöttek testet. Az I. világháború és a Monarchia felbomlása után újabb hiátus következett, amelyet csak a Trianonhoz kötődő magyar emigráció néhány tagja töltött ki, a hivatalos diplomáciai kapcsolatok azonban négy évtizedre szüneteltek. Az 1930-as évektől kezdve a magyar–olasz közeledés és Róma birodalmi ambíciói miatt Abesszínia kifejezetten negatív szerepben jelent meg a hazai sajtóban, és a cikkek nem voltak mentesek a nyíltan rasszista megnyilvánulásoktól sem. Az olyan humánus erőfeszítések, mint Sáska László orvosi tevékenysége⁸ a Magasföldön, elszigetelt esetek maradtak.⁹

Mégis, már maga az a tény, hogy Etiópia megjelent a magyar köztudatban, jóval több volt annál, mint amit a legtöbb szubszaharai terület, illetve ország elmondhatott magáról. Ahogy Szélinger is rámutatott, „nincs tudomásunk azonos korszakban akár csak hasonló nagyságrendű kapcsolatáról Fekete-Afrika bármely más állama (gyarmata) és Magyarország között, akár formális, akár informális viszonylatban”.¹⁰

A második világháború után formálódó új nemzetközi rendszerben a szovjet megszállás első évei, az újjáépítés és a szocializmus erőltetett kiépítése szintén minden energiát lekötöttek, és az eleve korlátozott külpolitikai lehetőségek között Etiópia nemhogy elsőbbséget nem élvezett, de figyelem is alig fordult felé. Ez annál inkább is így volt, mert Addisz-Abeba hamar nyilvánvalóvá

tette Nyugat-barátságát: az országban az Amerikai Egyesült Államok katonai bázist alakíthatott ki. A Magyar Nemzeti Levéltár külügyi gyűjteményében az első, 1949-es keltezésű, Etiópiára vonatkozó dokumentum is ezt emeli ki: a londoni abesszin nagykövet, Ato Abebe Retta magyar kollégájánál tett látogatása során az utóbbi feljegyezte, hogy Retta „rendkívül közlékenyen és fesztelenül beszélgetett velem, de eme látszólagos közlékenység ellenére ügyesen elkerült minden, a kelet-nyugati ellentétre vonatkozó kényes kérdést, úgyhogy szavaiból alig lehetett megállapítani, hogy Abesszínia melyik világpolitikai táborhoz tartozik (bár ehhez aligha férhet kétség)”¹¹

Az etióp nagykövet sokat szidta a nyugati érdekszférába bevont Olaszországot, mondván, a világ máris elfelejtette Róma abesszíniai rémtetteit. Érdekes, hogy már ezen a találkozón elhangzott a következő évtizedekben oly sokszor felbukkanó mondat az etióp állapotokról, illetve arról, miért is van szükség a demokratizálódó világban egy abszolút uralkodóra. Retta ugyanis, méltatva a demokrácia győzelmét a világban, hazája kapcsán azzal védekezett, hogy „jelenleg az uralkodó haladottabb felfogású, mint környezete, ezért egyelőre még szükség van a monarchikus államformára”.¹² Magát a magyar–abesszin kapcsolatok szintjét egyébként jól mutatta, hogy az etióp nagykövet valójában azért látogatta meg magyar kollégáját, hogy megkérje, segítsen egy Budapesten élő beteg etióp honfitársa számára 60 gramm Streptomycin, a tuberkulózis elleni első, klinikailag is hatásos antibiotikum eljuttatásában.¹³

A következő évekből csak elszórt és egymástól független jelentések érkeztek a kelet-afrikai országról, minden különösebb érdeklődés nélkül. Az ötvenes évek közepére azonban felmerült az igény, hogy a Magyar Népköztársaság bővítsen afrikai külkapcsolatait. Ennek okai között szerepelt, hogy bár egyértelmű volt Addisz-Abeba nyugati orientációja, egyre inkább világossá vált az is, hogy a két hatalmi tömb közötti geopolitikai és gazdasági vetélkedés fő terepe a harmadik világ lesz, és hazánk az elsők között nyitott nagykövetséget a függetlené vált Szudánban. Ugyan Moszkva és a szocialista országok alig rendelkeztek előzményekkel Afrika vonatkozásában, az antikolonialista és antiimperialista retorika, a gyarmati múlt terhes örökségének hiánya megfelelő alapul szolgált egy baráti szövetségi háló kiépítéséhez. Az 1956 őszi szuezi válság ráadásul csálóka ábrándokat keltett a keleti blokkban az „imperialista tábor” belső konfliktusainak nagyságáról. Így a szocialista országok közül többen is megkezdték szubszaharai kapcsolataik kiépítését.

Ebbe a folyamatba illeszkedtek bele a magyar erőfeszítések. A szovjet és kelet-európai törekvéseket segítette, hogy Hailé Szelasszié is, ellensúlyozandó a túlzott nyugati befolyást, egyre inkább hajlott az etióp külpolitikai és -kereskedelmi kapcsolatok diverzifikálására. A császár ráadásul gyanakodva figyelte az ötvenes évek közepén folyó átmeneti amerikai–egyiptomi közeledést. A Szuzei-csatorna ideiglenes lezárása komoly károkat okozott az etióp kávéexportnak, és a Washington közel-keleti politikájából

kiábrándult etióp vezetés a keleti blokk felé kezdett tájékozódni.¹⁴

1956 augusztusában Ágics István, részben mint az MTI tudósítója, részben mint a Külkereskedelmi Vállalat megbízottja, Etiópiába utazott. Kairói továbbutazása előtt a nagykövet, Zágor György arra kérte meg Ágicsot, hogy puhatolódzsa ki, miként reagálnának az etiópok egy hivatalos magyar megkeresésre. Egy véletlen alkalommal Ágics találkozott Blatta David Okbazkuival, az etióp külügyminiszter első helyettesével, aki ezután fogadta is hivatalában. Blatta pozitívan reagált a felvetésre, „annál is inkább, mivel Magyarország is az ENSZ tagja lett”.¹⁵ Ezt követően a külügyminiszter-helyettes vadászatra hívta Ágicsot, ahol a magyar újságíró összeismertette a harari herceggel, Mekonnen Hailé Szelassziéval, a császár legbefolyásosabb fiával (aki sajnálatos módon 1957-ben autóbalesetben elhunyt). Ágics neki is előadta elképzelését, amelyre a herceg pozitívan reagált, és vállalta, hogy közvetíti apja felé az ügyet. Hailé Szelasszié az etióp magyarázat szerint azért nem fogadhatta a magyar küldöttet, mert épp gyengélkedett. Pár nappal később Mekonnen ebédre látta vendégül Ágicsot, apja pozitív válaszával. Ugyanakkor hozzátette, „sajnos a Szuezi miatt előállott helyzet nem teszi lehetővé a kérdés alapos tanulmányozását”. A herceg azt javasolta, Ágics „jöjjön vissza szeptember végén, vagy október elején, és akkor hamar tető alá hozzuk az ügyet”.¹⁶

1956. szeptember 19-én A. P. Miriallis, a császár gazdasági szakbizottságának az elnöke Prágából telefonon felhívta Ágicsot, és a császár utasítása alapján a következő üzenetet adta át neki: „A császár közli, hogy október 20-ig, indiai útjáig, hajlandó fogadni a diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyében. Selassié (*Sic!*) sajnálkozását fejezte ki, hogy betegsége miatt nem fogadhatott, de most rendelkezésünkre áll. A magyar közeledést szívesen látja a császár[,] és reméli, hamarosan személyesen fogadhat.”¹⁷ A magyar Külügyminisztérium október 5-i belső feljegyzése alapján az a döntés született, hogy Ágics Veress János első titkár társaságában utazzon Addisz-Abebába, tapogatózó tárgyalásokra. A tervek szerint a vízumokat Kairóban, az ottani etióp nagykövetség közreműködésével vették volna fel, és Zágor követet kívánták akkreditálni Etiópiába.¹⁸

Nincs tudomásunk arról, hogy a tervezett 1956. októberi útra sor került-e: valószínűleg nem, mert arról semmiféle feljegyzés nem maradt a külügyi iratok között. Valószínű, hogy az októberi magyarországi események, illetve előzményeik elsodorták a látogatást – vagy annak dokumentációját. Mindenesetre magát a törekvést nem, és alig egy éven belül folytatódtak az erőfeszítések a magyar–etióp kapcsolatok formalizálására. Igaz, a korábbiaknál jóval kedvezőlebb körülmények között, amelyet a magyar diplomácia berkein belüli ellentétek is tápláltak.

Erőfeszítések a diplomáciai kapcsolatok felvételére

1957. augusztus 11-én a magyar kormány megbízásából Zágor – immáron túllépve a puhatolódzó tárgyalásokon – arra kérte az akkori kairói etióp nagykövetet, hogy járjon el kormányánál a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételének ügyében. Az etióp nagykövet szeptember 21-i levelében közölte Zágorral, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló javaslatot Addisz-Abeba tudomására hozta. Időközben a magyar nagykövet mandátuma lejárt, és a kairói nagyköveti poszton Szíjártó¹⁹ Lajos követte, aki azal a megbízással utazott ki Egyiptomba, hogy folytassa a tárgyalásokat. Ezek azonban hónapokra elakadtak, mivel az etióp nagykövetet időközben visszahívták, és a posztot csaknem fél évig nem töltötték be.²⁰

A magyar fél 1958 márciusában a belgrádi nagykövetségen keresztül igyekezett előmozdítani az ügyet, ugyanis az ottani etióp nagykövet, Keflegezi Gabra Maszkal (az iratokban: Mascál) kapta meg végül a kairói nagyköveti posztot. Búcsúlátogatása során Cséby Lajos nagykövet megkérte etióp kollégáját, hogy új állomáshelyén segítse a két ország közötti diplomáciai kapcsolatok felvételét. Keflegezi „e kérdésnél kissé zavarba jött, mivel úgy tudta, hogy ez a kérdés már elintézését nyert”. A nagykövet, akit az iratok „igen szívélyes, jószándékú emberként” jellemeztek, megígérte, hogy közbenjár az ügyben feletteseinél.

A Külügyminisztérium arra kérte Szíjártót, hogy „emlékeztesse a nagykövetet az országaink közti diplomáciai kapcsolatok felvételére irányuló eddigi lépéseinkről, s kérje közbenjárását kormányánál válaszuk mielőbbi megküldése érdekében”.²¹ A belgrádi megbeszélés jól mutatta, milyen centralizáltan – és esetlegesen – működött az etióp külpolitika, és hogy még az esetenként korábban megszületett döntések megvalósítása is milyen hosszú átmenetet – mint látni fogjuk, csaknem három évet – vett igénybe.

Ugyanakkor a nemzetközi térben terjeszkedő magyar külpolitikai ügymenet sem volt zökkenőktől és ellentmondásoktól mentes. 1958. április 22-i levelében Kós Péter követ, a IV. Politikai Osztály vezetője ismét kifejtette, hogy a Magyar Népköztársaság bővíteni kívánja diplomáciai kapcsolatait, elsősorban az ázsiai–afrikai országokkal, egyúttal számon is kérte Szíjártó kairói nagykövettől az előrelépés hiányát.

Véleményünk szerint a közeljövőben Etiópiával²² kellene rendezni kapcsolatainkat[,] és megállapodni az etióp kormánnyal a diplomáciai kapcsolatok felvételét illetően. (...) Korábbi rendeleteinkben kértük nagykövet elvtársat, hogy ebben az ügyben folytasson megbeszélést Etiópia kairói nagykövetével, és Zágor György volt nagykövet tárgyban átadott levelére sürgesse a választ. Ugyanakkor kértük azt is, hogy Nagykövet elvtárs terjesszen fel javaslatot a kérdés érdemi intézésének érdekében. Ez azonban mindeddig nem történt meg.²³

Kós azt a javaslatot tette, hogy Veress János ideiglenes kartúmi ügyvivő utazzon Etiópiába, és folytasson megbeszéléseket az illetékesekkel. Szijártó május elején beszámolt róla, hogy április 30-án az új etióp nagykövet udvariassági látogatást tett nála. Keflegezi dicsérte Cséby hozzáértését, majd felvetette a diplomáciai kapcsolatok kérdését. Szijártó közölte „az új nagykövettel, hogy ebben a kérdésben elődjével már több ízben beszélgetést folytattunk, és a kapcsolatok felvételéről elvben meg is egyeztünk”.²⁴ Ugyanakkor Szijártó ismételten hangsúlyozta a központ felé, hogy mivel öt hónapig nem volt etióp nagykövet az országban, eddig nem cselekedhetett. „Az új nagykövet kijelentette, hogy szerinte semmi akadálya nincsen kapcsolataink normalizálódásának” – igaz, pénzügyi és személyi kérdések fel fognak merülni, „miután most náluk (értsd: az etióp diplomáciában – M. V.) is takarékosági törekvések vannak. Én erre azt feleltem, hogy a kapcsolat megoldható belgrádi nagykövetüknek Budapesten való akkreditálásával.”²⁵

Még ugyanezen a napon Veress János kartúmi ideiglenes ügyvivő felhívta Szijártót, és közölte, a kartúmi kereskedelmi kirendeltség vezetője, Lunger István Etiópiában volt, és ott konzultációkon vett részt a diplomáciai kapcsolatok felvétele ügyében. Az addisz-abebai vezetés megerősítette, hogy a magyar fél az újonnan kinevezett kairói nagykövetükkel közvetlenül folytasson tárgyalást, és ha ő ezt helyeselni fogja, az etióp kormányzat is támogatnia fogja az előterjesztést. Az

etióp külügy ezen válasza valószínűleg inkább kitérő jellegű volt: a centralizált döntéshozatalban, amely esetében szinte minden ilyen jellegű ügy a császár kezében összpontosult, nehezen volt elképzelhető, hogy egy nagykövet szava ekkora erővel bírjon. Az is elképzelhető, hogy az etióp diplomaták sem voltak teljesen tisztában Hailé Szelasszié pillanatnyi szándékaival, sőt a császárnak sem voltak világos elképzelései.

Mindenesetre Szijártó jelentette a központ felé, hogy „a fenti két beszélgetés alapján a mai napon jegyzéket küldtem az etiópiai nagykövetnek[,] és felkértem, hogy személyesen beszéljünk[,] és az Etiópiából kapott tanács értelmében sürgősen javasolja Külügyminisztériumának országaink közötti diplomáciai kapcsolatok felvételét”.²⁶

A kairói diplomáciai képviselő mellett a kartúmi is tárgyalásokat folytatott a helyi etióp nagykövettel, és mint láttuk, a szudáni kereskedelmi kirendeltség vezetője – aki egyébként a Külkereskedelmi Minisztérium állományába tartozott – az addisz-abebai útján szintén igyekezett egyengetni a megállapodást. A folyamatok ezen pontján a magyar fél még nem fontolgatta önálló nagykövetség megnyitását, és az ekkori előterjesztések még azzal számoltak, hogy a kartúmi külképviselet felügyeli majd az etióp ügyeket. Az azonban már látszott, hogy a két állam közti megállapodás után az önálló kereskedelmi kirendeltség felállítása hamar meg fog történni. Ugyanakkor a külügy ösztönözte a külkereskedelmi tárcát, hogy Lunger, etióp helyismeretét

kihasználva, újra Addisz-Abebába utazzon a tárgyalások előmozdítására.²⁷ A két minisztérium közti információáramlás nem volt zökkenőmentes, ahogy ezt egy 1958. május 13-i, Kartúmba küldött levél is jelezte, amelyben a külügy információkat kért Lunger tevékenységéről, ugyanis Kós hangsúlyozta, „nem tudjuk, hogy Lunger elvtárs milyen formában számol be a Külkereskedelmi Minisztériumnak utazásának eredményeiről és tapasztalatairól”.²⁸

A külföldi erőfeszítésekkel párhuzamosan, a magyar külügy a hazai kormányzati vonalon is előkészítette a kapcsolatok felvételének jogi hátterét. 1958. május 12-én a Külügyminisztérium előterjesztést készített a Kormánynak, hogy engedélyezze a kapcsolatok felvételét. Az indoklás szerint

Ethiopiát hagyományos kapcsolatok fűzik a nyugati nagyhatalmakhoz. (...) Ebből kifolyólag elsősorban a nyugati országokkal igyekszik szélesíteni kapcsolatait. Az etióp kormány ugyanakkor nem zárkózik el attól, hogy a szocialista tábor országaival is kereskedelmi és diplomáciai kapcsolatokat létesítsen. Etiópia már több szocialista országgal tart fenn diplomáciai és kereskedelmi kapcsolatokat.²⁹

Az előterjesztés beszámolt a korábbi tárgyalásokról és arról, hogy az etióp fél nyitottnak mutatkozik az együttműködésre. Ennek eredményeképpen a Magyar Forradalmi Munkás–Paraszt Kormány határozatot hozott arról, hogy hozzájárul a kapcsolatok felvételéhez, illetve

az azokat előkészítő tárgyalásokhoz, és az eredménytől függően javaslatot készít a Népköztársaság Elnöki Tanácsának.

Május közepén Szijártó viszonzotta Keflegezi látogatását. Az etióp nagykövet elmondta, hogy továbbította a magyar fél kérését, miközben Szijártó Lunger tanácsos korábbi kéthetes etiópai útjáról számolt be partnerének. Lunger ezalatt találkozott az etióp külügyminiszterrel és a protokollfőnökkel is, akik szerint nem lesz akadálya a kapcsolatfelvételnek. Keflegezit komolyan érdekelték Lunger tapasztalatai, mire Szijártó közölte vele, hogy a magyar szakember „komoly lehetőségeket látott magyar árucikkek elhelyezésében[,] és 14 kereskedelmi képvisellel meg is állapodott, hogy vállalják magyar vállalatok képviseletét. A nagykövet felvetette, hogy mit akarunk majd vásárolni Etiópiában, mert a fizetési problémákat el kell kerülni” – ami egyértelmű utalás volt arra, hogy Addisz-Abeba valutagondokkal küzd.

„Az etióp nagykövet elmondta, hogy két ország, Svédország és Jugoszlávia esetében jól bevált, hogy közös vállalatokat hoztak létre.” Keflegezi hangsúlyozta, a vegyesvállalatok állami támogatást és védőernyőt élveznek, az Ethiop–Jugoslaw Co. például fakitermeléssel és -értékesítéssel foglalkozik. Az etióp fél hasonló modellt tartott volna célszerűnek magyar vonatkozásban is.³⁰ Ezek a megbeszélések jól mutatták, hogy az etióp fél számára a diplomáciai vonalon túl különös súllyal esnek latba a gazdasági megfontolások: a Nyugat-barát Addisz-Abeba önmagában keveset profitálhatott egy,

az 1956-os forradalom leverése miatt épp megbélyegzett kormánnyal bíró szocialista kisországgal való kapcsolatból, ha azt nem egészítették volna ki az etióp gazdaság számára égetően szükséges külföldi befektetések és külkereskedelmi lépések.

Május 19-én Veress János kartúmi ideiglenes ügyvivő is pozitívan nyilatkozott az elért eredményekről. Ahogy jelentésében hangsúlyozta, „az Etiópiával való diplomáciai kapcsolatok létrehozásának kérdése Szijártó elvtárs kairói tárgyalásai és Lunger elvtárs adis-abebai (*Sic!*) látogatása nyomán új stádiumába jutott”. Veress leveléből kiderült, hogy Szijártóval egyetértésben ők bízták meg Lunger kereskedelmi tanácsost, hogy tapogatódjón Addisz-Abeában. Lunger a szovjet nagykövet révén találkozott az új etióp külügyminiszterrel. A felek egyetértettek abban, hogy a kereskedelmi kapcsolatok alapján hasznos lenne egy magyar kereskedelmi kirendeltség felállítása az etióp fővárosban, és hogy a diplomáciai kapcsolatok felvételének nincs elvi akadály. A külügyminiszter megígérte, hogy „a kairói etióp nagykövet jelentésének megfelelően meg fogják vizsgálni a kérdést”. Veress közölte a központtal, hogy mindezek miatt „az én etiópiai utazásom egyelőre nem aktuális. Remélhető, hogy Szijártó elvtárs kairói megbeszélései eredménnyel fognak járni, bár meg kell jegyezni, hogy az etiópok korábban is tettek ígéretető kijelentéseket” – utalt a csaknem két éve tartó huzavonára. Veress hozzátette, „az Etiópiával létrehozandó diplomáciai kapcsolat fontos

számunkra, mert Lunger elvtárs olyan véleménnyel tért vissza Adis-Abeából (*Sic!*), hogy Etiópiával jelentősen ki lehetne szélesíteni a kereskedelmi kapcsolatokat”.³¹

Az előzmények tükrében meglepő, hogy Kós a beérkezett levelekkel nem volt elégedett, sőt hatáskörük túllépésével vádolta meg a magyar diplomatákat, elsősorban Szijártót. Kós levelében hangsúlyozta, ő csak „tájékozódást” kért.

Ezzel szemben nagykövet elvtárs, mint hivatkozott jelentéséből is kitűnik[,] a nagykövettel folytatott megbeszélés alapján[,] a Központ előzetes értesítése nélkül jegyzéket küldött az etióp követnek. (...) Megjegyezzük, hogy a Minisztertanács csak néhány nappal ezelőtt határozott a magyar-etióp diplomáciai kapcsolatok felvételére irányuló tárgyalások megindítására vonatkozólag.³²

A nagykövet levele végén még egyet odaszúrt a kairói diplomatának, amikor rámutatott, hogy „nagykövet elvtárs a legutóbbi futárpostában felterjesztette az etióp nagykövetség válaszjegyzékét, de[,] nyilvánvalóan adminisztratív hibából kifolyólag[,] nem kaptuk meg azt a jegyzéket”.³³

Az elérhető dokumentumokból nehéz pontosan rekonstruálni, mi is állt a pengeváltás háttérében: valóban Szijártó hanyagolta el a feladatait, vagy valamiféle láthatatlan személyes ellentét fűtötte a vitát. A kairói nagykövet válaszlevelében felsorolt tények inkább az utóbbira engednek következtetni. Ahogy válaszlevelében Szijártó hangsúlyozta,

1957. augusztus 11-én a kormány megbízásából Zágor már kérte az akkori etióp nagykövetet, „hogy járjon el kormányánál [az] országaink közötti *diplomáciai kapcsolataink felvétele ügyében*. (Kiem. Szij.) Ennek a levélnek elküldését a kairói követség[,] Várkonyi Péter aláírásával[,] a] szeptember 11-i levéllel a Központ tudomására hozta.”

Az etióp nagykövet 1957. szeptember 21-i levelében közölte Zágorral, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló javaslatot a kormány tudomására hozta, amiről Kairó október 30-án tájékoztatta a Központot. Szijártó ismételt rámutatott, hogy mind Budapestről való elutazása előtt, mind Egyiptomba érkezése után többször is kapott utasítást a Külügyminisztériumtól az elődje által kezdeményezett tárgyalások folytatására. Miatán azonban „az ethiopiai követet közben visszahívták, nem volt kivel tárgyalni, a megbeszéléseket nem folytathattam[,] és erről a Központot értesítettem”.³⁴

Szijártó arra is rámutatott, hogy a március 13-i levelében maga Kós kérte, hogy a nagykövet tájékoztassa őt a dolgok állásáról, és hogy mi történt eddig, illetve hogy az 1958. április 22-i levelében az áll, a „közeljövőben Etiópiával kellene rendezni kapcsolatainkat és (...) megállapodni diplomáciai kapcsolatok felvételét illetően”. Az etióp nagykövet pedig azt kérte, hogy Szijártó mindezt írásban közölje, mert csak így tud lépéseket tenni az ügy rendezése érdekében a saját tárcájánál.³⁵ A magyar diplomata válaszához csatolta Zágor levelét, amelyben valóban egyértelmű utalás szerepel a diplomáciai kapcsolatok rendezésére.³⁶

A magyar külügy berkein belül hamar elülni látszottak a vita verte hullámok, nem csupán a támogató kormányhatározat miatt, de valószínűleg azért is, mert Keflegezi hamarosan jelezte, hogy az etióp fél is kész a diplomáciai kapcsolatok felvételére.³⁷ Ennek eredményeképpen a Kormány elkészítette előterjesztését az Elnöki Tanács számára, mind a diplomáciai kapcsolatok felvételére Addisz-Abebával, mind Szijártó nagyköveti megbízására Etiópiába.

Ezt követően azonban, nehezen felfejtethető okokból, hirtelen lelassult az események folyása. A nyár közepén még mindig az Elnöki Tanács határozatának előterjesztéséről folyt a kommunikáció a különféle szervek között, és a Tanács csak a november 14-i, 111/1958-as határozatában döntött a diplomáciai kapcsolatok felvételének támogatásáról és Szijártó kinevezéséről.³⁸

A különféle etióp tisztviselőkkel folytatott beszélgetések azt mutatták, az afrikai vezetésen belül korántsem volt egyöntetű a magyar fél törekvéseinek támogatása. Cséby például jelentette, hogy az új belgrádi etióp nagykövet messze nem volt olyan barátságos Budapest felé, mint elődje. Bemutakozó látogatásakor az udvariassági bevezetők után a nagykövet régivonatkozású (*Sic!*) és időszerű magyarországi kérdések iránt érdeklődött. Több kérdést tett fel az ellenforradalmi eseményekre, a szovjet csapatok beavatkozására, a Nagy és társai büntetlenségét garantáló kötelezettségünkre és hasonlókra vonatkozóan. Mind e kérdésekre megadtam a megfelelő választ, amire a nagykövet észrevehetően

meggyőződés nélkül (kiemelés tölem – M. V.) bólogatott. Kifejtettem részletesen, hogy úgy, mint a magyar népnek, Etiópia népének is meg kell tudni különböztetni az igazi barátokat a képmutatóktól. Felhoztam az abessziniai (*Sic!*) háború esetét, rámutatva, hogy ugyanazok a nyugati hatalmak, akik annakidején szemet hunytak Mussolininak Absziniá (*Sic!*) ellen indított rablóhadjáratára (*Sic!*), ma nagy lármát csapnak egy árulócsoport ügyével kapcsolatban[,] és ezt azért teszik, hogy eltereljék a közvélemény figyelmét saját imperiálista tevékenységükről.

Cséby javasolta, hogy az etióp követ utazzon Magyarországra, hogy saját szemével lássa, milyen hamisak a vádak. A nagykövet megköszönte a felvilágosítást, és kilátásba helyezte, egy későbbi időben meglátogatja hazánkat. „A továbbiakban aziránt érdeklődött, hogy van-e diplomáciai viszony országaink között, amivel egyben tájékoztatlanóságát is elárulta.” Cséby pikírt megjegyzése után azzal zárta levelét, hogy tájékoztatta etióp kollégáját, a tárgyalások épp folyamatban vannak.³⁹ November végén a belgrádi II. titkár, egy bizonyos Nagas utazott hazánkba, aki főnökénél némiképp kedvezőbb képet ápol Magyarországról. A diplomata is értetlenségét fejezte ki, hogy miért nincsenek még hivatalos kapcsolatok a két ország között, és ígéretet tett arra, hogy a nagykövethél lépéseket tesz az ügy előmozdítására. A magyar külügyérek megállapították, „benyomásunk szerint a magyarországi helyzet és a jugoszlávokról alkotott álláspontunk ismertetése

kedvező hatást tett Nagasra[,] és sikerült őt megszabadítani bizonyos előítéletektől” Magyarország vonatkozásában.⁴⁰

Szjártó addisz-abebai látogatása

Az ügymenet előmozdítása érdekében 1958. december végén Szjártó Addisz-Abebába utazott, a UNECA⁴¹ konferenciájára. A rendezvény december 29-i megnyitóján B. I. Karavajev szovjet nagykövet bemutatta Szjártót az etióp külügyminiszter-helyettesnek, Szirakának, akivel megegyeztek, hogy január 2-án fogadja a magyar diplomatát. Szjártó a találkozón közölte Szirakával, hogy néhány hónappal korábban a felek jegyzékváltásban megállapodtak a diplomáciai kapcsolatok felvételéről. A kapcsolat gyakorlati felvételét az akadályozta meg, hogy a két ország nem egyezett meg a kapcsolatok szintjében: Magyarország nagykövetségi szintű képviselőt ajánlott, de megérti, ha az etiópok csak követit akarnak. Szjártó azt is leszögezte, Budapest örülne egy önálló etióp külképviseletnek, de az is elfogadható számunkra, ha más országból látják el a képviselői feladatokat.⁴²

Vagyis, ha hihetünk Szjártó szavainak, a felek között egyéb levélváltásokra is sor került, amelyek nem kerültek be a magyar külügyi iratok közé. Ugyanakkor az sem kizárt, hogy a magyar nagykövet csupán udvarias formába csomagolta mondandóját, arra hívva fel az etiópok figyelmét, hogy most rajtuk a sor a szükséges lépések megtételére.

Sziraka pragmatikus – és nem túl szívélyes – tárgyalást folytatott Szijjártóval. Felvázolta, hogy Addisz-Abebat elsősorban a kereskedelmi kapcsolatok érdeklik, és hogy ebben fontos szerepet szán az etióp exportnak, amely főleg kávéból és olajos magvakból áll. A külügyminiszter-helyettes nyíltan és nem túl udvariasan érdeklődött afelől, hogy jelenleg nagy vetélytársuktól, Braziliától vásárolunk-e kávé, és hogy tervezünk-e vásárolni Etiópiától is. „Sziraka érthetően kifejezte, hogy kávévásárlás nélkül ők sem tudnak nálunk jelentékeny bevásárlásokat eszközölni” – ami a kölcsönösség jegyében kevésbé burkolt utalás volt arra, hogy a politikai kapcsolatok terén való előrelépés alapvetően a gazdasági tényezők függvénye.

Mivel a legfőbb kérdésben, a diplomáciai kapcsolatok rendezésében nem történt előrelépés, január 5-én újabb találkozóra került sor, immár magával a külügyminiszterrel, Ilma Deresszával. Ahogy Szijjártó megfigyelte, a miniszter-helyettes már informálta a külügyminisztert az ügyek állásáról.

Ilma Deressa közölte: követségi szinten hajlandóak felvenni a kapcsolatot, mert nagykövetségi szintet a szocialista országok közül csak a Szovjetunióval tartanak fenn, Románia, Lengyelország és Csehszlovákia felé is csak követségi képvisellel rendelkeznek. Ilma Deressa arra is rámutatott, hogy anyagi eszközök és káderhiány miatt nem tudnak követséget nyitni Budapesten, ezért a moszkvai képviselőt fogják akkreditálni Prágába, Bukarestbe és Budapestre, illetve egyelőre

kereskedelmi kirendeltséget és ügyvivőt sem tudnak küldeni. A külügyminiszter azt mondta, hazánk nyithat önálló követséget, de azzal sincs baj, ha a kairói képviselő látja el a diplomáciai feladatokat, mint Lengyelország, Románia és sok nyugati állam esetében, és csak kereskedelmi kirendeltséget tartunk fenn Addisz-Abeában. „A beszélgetés után – amely barátságos volt – a miniszter közölte, hogy körülbelül tíz nap alatt ilyen értelmű közleményt küldenek részemre [a] kairói nagykövetségük útján.”⁷⁴³

Az elért eredményekkel a szovjet fél is, amely közelről figyelte az eseményeket, elégedett volt. Érdekes volt látni, hogy zártkörű egyeztetéseken Karavajev mennyire rossz véleménnyel volt az etiópiai helyzetről. Az olyan általános ideológiai kérdéseken túl, mint hogy nincs munkásvédelem – igaz, munkásság is alig –, a nagykövet azt is hangsúlyozta, hogy a kormányzat és a parlament csak báb az uralkodó kezében, illetve, hogy „az ország pénzügye az amerikaiak kezében van. A minisztériumokat amerikai tanácsadók irányítják.”

Az országról való negatív képet Szijjártó is átvette, és nem fukarkodott azok felemlítésével. Rámutatott arra a kétségtelen tényre, hogy a vidéki lakosság nagyon szegény, csak önmagát képes eltartani, ezért adót sem szednek tőlük. „Jellemzőként megemlítem, hogy egy képes levelezőlap bélyeggel 70 centbe kerül, az ültetvények munkatársainak bére 50 cent.” Sok helyen nem is ismerik a pénzt. „Emellett a nép kénytelen nagyszámú papot eltartani. (...) A 200 000

lakosú főváros óriási területen szét van szórva. Az úgynevezett üzleti negyed és a császári család palotáin kívül az épületek nagyrésze (*Sic!*) földszintes[,] és deszkából, bádoglemezekből van összerakva. A lakosság nagy része igen rosszul van öltözve.” Emiatt a fővárosi utcákon tilos volt a fényképezés – különösen személyek esetében. A *Népszabadság* munkatársa, Kovács István óvatlanul helyi lakosokat fotózott, amiért a rendőrök letartóztatták, és alig akarták elengedni, a fényképeket pedig be kellett mutatnia.

Ugyanakkor a szovjetek is felhívták a figyelmet arra a változásra, hogy külsőleg Etiópia próbálja azt mutatni, mindenkivel jóban van, és felvette a diplomáciai kapcsolatokat Lengyelországgal, Romániával, Bulgáriával, Csehszlovákiával és Albániával. Hazánk esetében azonban komoly gátló tényező lehetett, hogy „a Nagy Imre-ügy után az addisz-abebei lapokban több cikk jelent meg Magyarország ellen, amelyek kétségbe vonták az októberi események ellenforradalmi jellegét”.⁴⁴ Ugyanakkor Zágór egy jelentésében arra is felhívta a figyelmet, hogy az etióp fél még nem felejtette el teljesen hazánknak az olasz–abesszin háború idején a fasiszta Olaszországot támogató álláspontját.⁴⁵

Mindezek folyománya lehetett, hogy Addisz-Abeba hazánkkal kapcsolatban jóval óvatosabb volt, mint a többi szocialista országgal. Vélhetően az Egyesült Államok is komoly erőfeszítéseket tett a

folyamat akadályoztatására. Karavajev arra is rámutatott, hogy bár a diplomáciai kapcsolatok felvételére irányuló erőfeszítések pozitívak, „de az a véleménye, hogy önálló követség felállításának nincs értelme, mert politikai ténykedésre nincs lehetőség, kiadványok terjesztését sem engedélyeznék”. Szerinte csak kereskedelmi kirendeltséget kellene felállítani, mert – ahogy azt az etióp külügyminisztériummal folyó tárgyalások is mutatták – Addisz-Abebat csak a kávé eladása érdekli, ami a világverseny miatt egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, a magyar fél mindenképp küldjön ki egy ideiglenes ügyvivőt vagy egy másod-/harmadtitkárt, hogy így a kirendeltség diplomáciai státuszt élvezzen. Karavajev rámutatott, hogy a bolgár kereskedelmi kirendeltség vezetőjét, mivel nincs ilyen típusú beosztása, nem tekintik diplomatának, és sehová sem hívják meg.⁴⁶

Feljegyzésében Zágór is ezt a véleményt erősítette, sőt amellet érvelt, hogy magyar követségünk ügyvivői szinten való létesítése, ill. fenntartása Addisz Abebában (*Sic!*) teljesen haszon nélküli (*Sic!*) volna, mivel egy követnél alacsonyabb rangú (*Sic!*) diplomata, ill. id. ügyvivő a császárral személyes kapcsolatba nem tud kerülni. A diplomáciai kar t.i. a szó szoros értelmében a császári udvartartásnak szerves részét képezi[,] és képletes, dekoratív mutatója a Négus (*Sic!*) hatalmának.⁴⁷

A kapcsolatok felvétele 1959-ben

Összességében a magyar fél 1959. január végén megállapította, hogy az ígéretek és az említett tíznapos átfutási idő ellenére „a magyar-ethióp diplomáciai kapcsolatokra vonatkozó kijelentéseket az ethióp fél hivatalosan nem erősítette meg”.⁴⁸ Ennek ellenére a külügy folytatta a gyakorlati lépések előkészítését, hogy pozitív válasz esetén azonnal léphessen. A Külügyminisztérium azt javasolta, hogy a külkereskedelmi kirendeltség a székhelyét Kartúmból Addisz-Abebába tegye át. Ebből a levélből is kitűnt a központ és Szíjártó közti ellentét, annak ellenére, hogy Kóst az előző évben Moszkvába helyezték át.

A IV. politikai osztály (*Sic!*) – Afrikára vonatkozó perspektivikus terve alapján – javasolja, hogy a magyar-ethióp diplomáciai kapcsolatok rendezése után Addisz-Abebában kislétszámú (*Sic!*), önálló követséget létesítsünk, követtel az élen. (Addisz-Abebai [*Sic!*] követünk látná el diplomáciai képviselőtünket Szudánban is). Szíjártó Lajos nagykövet a politikai munka lehetőségeinek hiánya miatt nem javasolja önálló követség létesítését Addisz Abebában (*Sic!*), s ezért javasolja valamely közeleső (*Sic!*) országban működő követünk akkreditálását Etiópiába. A IV. Politikai Osztály elgondolása szerint addisz abebai (*Sic!*) követségünk felállítása lehetővé tenné kapcsolataink további szélesítését az Etiópiával szomszédos országokkal, ugródesz-kát jelentene a többi Közép- és Dél Afrikai-i (*Sic!*) országokkal történő

kapcsolatok megteremtéséhez és fejlesztéséhez, s nem utolsósorban lényegesen közelebb kerülnénk a Szaúd-Aráb félsziget (*Sic!*) számos országához, államához. Addisz Abeba-i (*Sic!*) követségünkre hárulna az előbbieken említett területek feltérképezése, [az] e területeken működő erők pontos felmérése.⁴⁹

A miniszterhelyettesnek küldött levél rámutatott a diplomáciai kapcsolatok felvételére vonatkozó szovjet támogatásra (de azt az információt nem tartalmazta, hogy a szovjetek szerint is fölösleges önálló követség nyitása), illetve a Külkereskedelmi Minisztérium 1958. őszi döntésére, amelynek értelmében hajlandóak áthelyezni Lunger István kartúmi kereskedelmi tanácsos állandó székhelyét az etióp fővárosba. Az osztály azt is kérte, hogy „Szíjártó Lajos szudáni követünket mentsük fel e megbízatása alól[,] és az új etiópiai követünk részére szudániaktól is kérjünk agrément (*Sic!*)”⁵⁰ majd „gyors és gondos előkészítés után állítsunk fel követséget Addisz-Abebában”.⁵¹ Ez utóbbi elem is mutatta, hogy a gyakorlati megfontolásokon túl személyi ellentétek is vezették a döntés-előkészítők kezét. A javaslat az etióp követségre a vezető mellé egy beosztott diplomatát, egy irodatisztet, egy rádióst, egy hivatalsegédet, illetve egy fordítót irányzott elő. Az Osztály javaslata alapján a követség felállítását még 1959 első felében meg kellett volna kezdeni,⁵² ami úgy, hogy a hosszú vajúdas ellenére még a diplomáciai kapcsolatok felvétele sem történt meg, teljesen irreális felvetés volt.

A IV. Politikai Osztály javaslatainak többsége hamar lekerült a napirendről, még akkor is, ha azok egyes elemei később visszaköszöttek a magyar–etióp kapcsolatokban. Mivel Szijártó addisz-abebai látogatása ellenére sem történt előrelépés, 1959 márciusában Veress János kartúmi ügyvivő is ellátogatott Etiópiába. Veress felkereste Gasaw Zeleke külügyi államtitkárt, aki nem sokkal korábban kapott levelet Szijártótól is. Gasaw kedvesen fogadta a magyar ügyvivőt, de azonkívül, hogy ő is értetlenségét fejezte ki a késlekedés miatt, nem tudott érdemi információval szolgálni. Ahogy Veress rámutatott, „az államtitkár megnyilatkozásai mindenestre arra mutatnak, hogy felsőbb szinten a magyar-etióp kapcsolatok létrehozását továbbra is halogatni akarják”.⁵³

Másfél hónappal később, amikor az új moszkvai etióp nagykövet meglátogatta az ottani magyar képviselőt, még mindig napirenden volt a kérdés. Amikor Kós Péter – immár követtanácsosi rangban – felvetette a kérdést, Getacsú Tesszema⁵⁴ „nagykövet egyetértett velem abban, hogy a diplomáciai kapcsolatok felvétele előnyös volna országaink számára”.⁵⁵ A beszélgetés többi része Hailé Szelasszié közelgő moszkvai látogatása körül forgott.

A dolgok különös pikantériája, hogy ennyi feljegyzés és erőfeszítés dokumentálása után az Etiópiával foglalkozó anyagok nem tartalmazzák, mikor is sikerült elérni a diplomáciai kapcsolatok tényleges felvételét. Miközben április végén még biztosan nem érkezett pozitív válasz, egy július 31-i, az Elnöki Tanács

felé benyújtott előterjesztés már azt tartalmazta, hogy engedélyezzék Szijártó Lajos delegálását Addisz-Abebába,⁵⁶ ami arra enged következtetni, hogy megtörtént a kapcsolatfelvétel. Ez egyben azt is mutatta, hogy egyelőre mind a „kartúmi szál”, mind az önálló külképviselet ügye lekerült a napirendről.

Érdekes módon, 1959 második feléből semmiféle vonatkozó anyagot nem tárolnak a külügyi anyagok között. A következő érdemi levelezés 1959 decemberében keletkezett, Szijártó követi megbízólevelének átadása kapcsán. Ennek keretében a központ arra kérte a nagykövetet, hogy Kairóban keresse fel az etióp nagykövetséget, és tájékoztassa a megbízólevél átadásának szándékáról. A magyar tervek szerint Szijártó 1960. január közepén utazott volna Etiópiába, és előtte igyekezett felderíteni, hogy az etióp protokoll milyen kíséretet vár el tőle. A magyar külügy szerette volna, ha csak Nagy Lajos tanácsos kíséri el, de beleegyeztek, hogy szükség esetén Veress János is átutazzon. Szijártónak kikötötték, hogy „közölje velük, hogy Etiópiáról kevés ismeretekkel rendelkezünk[,] és kormányától azt a megbízást kapta, hogy a magyar-etióp kapcsolatok lehetőségét és formáit tanulmányozza[,] és azokról jelentést tegyen”.⁵⁷

Szijártó útjára végül 1960 márciusában került sor. Etiópia kairói követe február 26-án közölte, hogy a császár március elején tudja fogadni a magyar nagykövetet az *agrément* átadására. Szijártó és Nagy Lajos ezért február 28-án Addisz-Abebába utazott. A repülőtéren a császár

szárnysegédje fogadta a magyar delegációt, majd a szállodába kísérte őket, ahol Meszfin Ababa külügyminisztériumi protokolligazgató üdvözölte a küldöttséget. Március 4-én⁵⁸ hivatalos találkozóra került sor Meszfinnel, ahol megbeszélték az *agrément* átadásának folyamatát és ceremóniáját; Meszfin felhívta a magyar nagykövet figyelmét, hogy az egész procedura 8-10 napot vehet igénybe. Ahogy Szijártó rámutatott, „Meszfin nagyon szorgalmas volt – ott-tartózkodásom egész idején – minden tekintetben”.⁵⁹

A következő napon a magyarok az új külügyminisztert, Ato Jilmát keresték fel, aki „az amerikaiak felé orientálódik”.⁶⁰ Ennek ellenére Szijártó megjegyezte, hogy

a külügyminiszter szívélyes udvariassággal fogadott. Beszélgetést kezdeményezett az országaink kapcsolatait illetően. Először érdeklődött hazánk politikai és gazdasági helyzetéről. Megmondta, hogy e tekintetben tájékozatlanok, az 1956-os eseményekről és az azt követő időszakról csak idegen forrásokból értesültek[,] s így a kialakított kép nem mindég (*Sic!*) pontos. (Hasonló véleménnyel találkoztunk a többi meglátogatott miniszternél és egyéb személyeknél is.) Az ellenforradalmat kiváltó tényezőkről, valamint a gyors konszolidációról, az utóbbi évek kimagasló gazdasági eredményeiről, színvonalas kulturális életünkről stb. részletes tájékoztatást nyújtottam neki. Érdeklődése és kérdései nem voltak rosszul indulatúak.

Ezután kereskedelmi és gazdasági ügyekről esett szó.

Hailé Szelasszié 1960. március 10-én fogadta a delegációt. Reggel 9-kor magyar zászlóval díszített udvari kocsin megérkezett Tafessze Lemma őrnagy, a császár szárnysegédje, hogy a Guenete Leul palotába – amely ma az Addiszabebai Egyetem székhelye – kísérje Szijártóékat. A díszörség előtti elvonulás után a nagykövet jelentést tett a császárnak, majd háromszori meghajlás után átadta a megbízólevelét. „A császár a levelet átvette[,] és üdvözölt mint a Magyar Népköztársaság első követét. (Az etióp császári udvarnál a kölcsönös beszédek tartását még a múlt évben megszüntették. Helyette a császár [az] átadás után 10-15 perces személyes beszélgetést folytat az új követtel.)” A ceremónián a minisztertanács elnöke, a hadügy-, kultusz-, udvari, illetve külügyminiszter volt jelen. A császár maga mellé ültette Szijártót, aki átadta az Elnöki Tanács elnöke, Dobi István és a magyar nép üdvözlését, „majd közöltem vele, hogy Dobi elnök úr úgy tudja, hogy császári felséged jól ismeri és kedveli a híres magyar tokaji bort, ezért küldött néhány ládával[,] és kéri császári felségedet, hogy fogadja el ezt a kis ajándékot.”⁶¹ A francia nyelven folyó beszélgetés után a szárnysegéd hazakísérte Szijártót. Tafessze Lemma, aki tizennégy évvel később a vörös terror első áldozatai között volt, még fél órát beszélgetett a magyar diplomatával, kifejtve, hogy barátja hazánknek, és reméli, minden jól alakul majd a két ország között.⁶²

Összegzés

Szjártó Lajos megbízólevelének átadásával a diplomáciai kapcsolatok normalizálására irányuló magyar erőfeszítések első köre lezárult, még akkor is, ha a következő évek sem szűkölködtek tennivalóban: hazánk 1962-ben megnyitotta addiszabebai külkereskedelmi kirendeltségét, 1964 szeptemberében Hailé Szelasszié hazánkba látogatott, majd 1965-ben sor került az önálló magyar nagykövetség felállítására.

Bármennyire is nehézkesnek tűnt az 1956 és 1960 közötti folyamat, összességében több szempontból is komoly sikernek értékelhetjük, különösen a körülmények ismeretében. Egyrészt méltányolnunk kell a külügyi vezetés felismerését, hogy kilépve a hagyományos külkapcsolati „komfortzónájából”, olyan országok felé is bővíteni kezdte kapcsolatait, amelyek iránt nemhogy közvetlen érdekekkel, de releváns ismeretekkel is alig rendelkezett. Még akkor sem szabad lebecsülnünk a Külügyminisztérium törekvéseit, ha azokat a külső körülmények – a szocialista országok etiópiai szerepvállalása – is elősegítették – különösen annak tükrében, hogy az 1950-es években Addisz-Abeba jelentősége növekvőben volt ugyan, de valószínűleg senki sem számított arra, hogy a következő évek dekolonizációs folyamata, illetve annak kapcsán az Afrikai Egységsszervezet megszületése milyen mértékben értékeli fel az országot.

Elismerendő az is, hogy a számtalan nehézség ellenére Budapesten, Kairóban

és Kartúmban is állhatatosan küzdöttek a kitűzött cél eléréseért, és a kapcsolatok felvétele nem került le a napirendről. Mindez annak tükrében még kevésbé volt egyszerű, hogy a Kádár-rendszer apparátusának óriási külpolitikai ellenszélben kellett megpróbálnia fejleszteni a kapcsolatait, ami többször is visszaköszönt a tárgyalások során: ebből a szempontból sem szabad egy kalap alá vennünk Budapestet a többi kelet-európai fővárossal. Ne feledjük, hogy a tárgyalások azokban az években folytak, amikor a magyar forradalom leverésének ügye rendszeresen a napirenden szerepelt az ENSZ Közgyűlésén, és Etiópia egészen 1961-ig a szovjet fellépést elítélő közgyűlési határozatok mellett szavazott.⁶³

Az, hogy az etiópok az 1950-es évek közepén kezdődött „keleti nyitás” keretében igyekeztek normalizálni a kapcsolataikat a szocialista tömb országaival is, némiképp segítette a közeledést. Ugyanakkor Addisz-Abeba külpolitikájára a következő években is jellemző maradt az egyértelmű vonalvezetés hiánya: Hailé Szelasszié pillanatnyi döntései és taktikázása alapjaiban határozták meg, hogy épp szívélyes, vagy ellenkezőleg, már-már fagyos volt éppen a viszony és a magyar lépések fogadtatása. Bár a császár 1964-es magyarországi látogatása kedvezően befolyásolta a kapcsolatokat, ez nem jelentette azt, hogy Hailé Szelasszié ne látta volna világosan az erőviszonyokat. Etiópia elsődleges kereskedelmi partnerei a nyugati országok maradtak, és ebben Addisz-Abeba nem számíthatott érdemi változásra: a szocialista blokk

nem rendelkezett azokkal a forrásokkal, amelyekkel a tervezett modernizáció finanszírozható lett volna. Így a császár a kapcsolatok normalizálásáért és a szocialista jelenlétért cserébe elfogadta ugyan a pénzügyi és szakértői segítséget, de valószínűleg sosem gondolkozott el komolyan azon, hogy kockára tegye a Washingtonhoz és Bonnhoz fűződő szoros kapcsolatait.

Ebben a konstellációban hazánk is csupán a kirakós játék egy kis darabját képviselte, amellyel egyszerre lehetett revolverezni az amerikai szövetségeseket, illetve remélni némi gazdasági és technikai segítséget. De ez már az 1960-as évek története volt a magyar–etióp kapcsolatban.

Jegyzetek

- 1 A tanulmány az MTA Bolyai János Kutatói Ösztöndíjának támogatásával készült. Első megjelenés: Marsai Viktor: „A magyar–etióp diplomáciai kapcsolatok felvétele”. *REAL – az MTA Könyvtárának Repozitóriuma*, <http://real.mtak.hu/100839/1/Marsai%20Magyar-eti%C3%B3p%20kapcsolatok.pdf>, 2019. szeptember 12.
- 2 Tarrósy István – Morenth Péter: „Global Opening for Hungary – New Beginning for Hungarian Africa Policy?” *African Studies Quarterly*, Vol. 14. No. 1–2. (2013). 77–96. o. A globális nyitás háttéréről lásd még: Nagy-né Rózsa Erzsébet: „Magyarország és az arab Közel-Kelet”. In: *Magyarország Európában, Európa a világban* (szerk. Koller Boglárka és Marsai Viktor). Budapest: Dialóg Campus, 2016. 189–196. o.
- 3 „1177/2019. (IV. 2.) Korm. határozat az Afrika stratégiáról”. *Magyar Közlöny*, No. 56. (2019). 1861–1864. o.
- 4 Lásd erről például: Tarrósy István: *Kelet-Afrika a fejlődés útján*. Pécs: Publikon, 2011.; Tarrósy István – Morenth Péter, szerk.: „Stratégiai ajánlások Magyarország leendő afrikai fejlesztési stratégiájához”. *AHU*, <http://www.ahu.hu/images/pdf/Afrikai-Strategiai-Ajanlasok.pdf>. A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.; Besenyő János, szerk.: *Magyar békefenntartók Afrikában*. Budapest: KNBSZ, 2013. Elektronikusan elérhető: http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03_magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf. A letöltés ideje: 2019. szeptember 12.
- 5 Lásd például: Magyar Nemzeti Levéltár (a továbbiakban: MNL) XIX-J-1-j, 43. doboz, Etiópia 1966. 00657/2. „Etiópia külpolitikája, 1966. III. negyedév” (1966. szeptember 30.); Uo. 00657/1. „Etiópia elhidegülő magatartása a szocialista országok irányába” (1966. november 25.).
- 6 Szélinger Balázs: *Magyarország és Etiópia. Formális és informális kapcsolatok a 19. század második felétől a II. világháborúig*. Doktori értekezés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, 2008. Elektronikusan elérhető: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/1212/1/dissertatio_SzB.pdf. A letöltés ideje: 2019. április 29.
- 7 Uo. 26–27. o.
- 8 Sáska László életéről lásd: Pusztai Gabriella: *Senki sem élhet nemesebben. Magyar orvosok Fekete-Afrikában. No One Can Live more Noble. Hungarian Doctors in Black Africa*. Kunszentmárton: Helytörténeti Múzeum, 2016.
- 9 Szélinger: i. m. 149–150. o.
- 10 Uo. 156. o.
- 11 MNL XIX-J-1-j, 1. doboz, Etiópia 1945–1964. 114/Pol 1949. „Beszélgetés a londoni abesszin nagykövettel” (1949. július 2.).
- 12 Uo.
- 13 Uo.
- 14 Radoslav A. Yordanov: *Soviet Involvement in Ethiopia and Somalia, 1947–1991*. Phd Thesis. Oxford: St Antony’s College, 2012. Elektronikusan elérhető:

- https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:0c66a287-9ae8-4dcf-badc-a72bf04f399f/download_file?file_format=pdf&safe_filename=THESIS01&type_of_work=Thesis. 47–52. o.
- 15 MNL XIX-J-1-j, 1. doboz, Etiópia 1945–1964. 003022. „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” (1956. szeptember 24.).
- 16 Uo.
- 17 Uo.
- 18 Uo. (1956. október 5.).
- 19 Bár az iratokban következetesen Szijártó formában szerepel, helyesen Szijártó. Lásd: „Szijártó Lajos”. *Arcanum*, <https://www.arcanum.hu/en/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/sz-77C95/szijarto-lajos-77FAC/>. A letöltés ideje: 2019. április 29.
- 20 MNL XIX-J-1-j, 1. doboz, Etiópia 1945–1964. 003022. „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” (Szijártó Lajos 1958. június 7-i levele a központnak).
- 21 Uo. 001986. „Kós Péter követ (IV. Pol. Osztály vezetője) levele Kairónak” (1958. március 13.).
- 22 A magyar külügyi dokumentumokban egészen az 1960-as évek közepéig konzekvensen az „Etiópia” formát használták, csak azt követően kezdett kikopni a „h” betű.
- 23 MNL XIX-J-1-j, 1. doboz, Etiópia 1945–1964. 003022. „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” (Kós Péter levele Kairónak, 1958. április 22.).
- 24 Uo. (Szijártó Lajos nagykövet levele, 1958. május 1.).
- 25 Uo.
- 26 Uo.
- 27 Uo. (Perspektivikus terv Etiópia viszonylatában teendő külpolitikai lépéseinkhez, 1958. május 13.).
- 28 Uo. (Lunger elvtárs etiópiái útja, 1958. május 13.).
- 29 Uo. (A Külügyminisztérium előterjesztése a Kormány számára, 1958. május 12.).
- 30 Uo. (Szijártó Lajos levele Kairóból, 1958. május 16.).
- 31 Uo. (Veress János ideiglenes ügyvivő levele Kartúmból, 1958. május 19.).
- 32 Uo. (Kós Péter levele Szijártó Lajosnak, 1958. május 28.).
- 33 Uo.
- 34 Uo. (Szijártó Lajos 1958. június 13-i levele).
- 35 Uo.
- 36 Uo. (Zágor György angol nyelvű levele Balambaras Acheber Guebre-Hiot etióp nagykövetnek, 1957. augusztus 11.).
- 37 Uo. (Keflegezi angol nyelvű levele, 1958. június 19.).
- 38 Uo. (Az Elnöki Tanács 111/1958-as sz. határozata a diplomáciai kapcsolatok felvételéről Etiópiával, 1958. november 14.).
- 39 Uo. (Cséby Lajos belgrádi nagykövet levele a Központnak, 1958. július 1.).
- 40 Uo. (1958. november 21-i levél Belgrádból).
- 41 *United Nations Economic Commission for Africa*.
- 42 MNL XIX-J-1-j, 2. doboz, Etiópia 1945–1964. 00814. „Beszélgetés Sziraka etióp külügyminiszter-helyetttel és Ilma Deressa külügyminiszterrel” (1959. január 10.).
- 43 Uo.
- 44 MNL XIX-J-1-j, 2. doboz, Etiópia 1945–1964. 00813. „Beszélgetés az etiópiai szovjet nagykövettel” (1959. január 12.).
- 45 MNL XIX-J-1 ADM, 1. doboz, 1961–64 Etiópia. „Zágor György feljegyzése” (1959. március 11.).
- 46 MNL XIX-J-1-j, 2. doboz, Etiópia 1945–1964. 00813. „Beszélgetés az etiópiai szovjet nagykövettel” (1959. január 12.).
- 47 MNL XIX-J-1 ADM, 1. doboz, 1961–64 Etiópia. „Zágor György feljegyzése” (1959. március 11.).
- 48 MNL XIX-J-1 ADM, 1. doboz, 1961–64 Etiópia. „Diplomáciai kapcsolatok felvétele Etiópiával” (Balázs Nándor előadó Szarka Károly miniszter-helyettesnek, 1959. január 21.).
- 49 Uo.
- 50 Uo.
- 51 Uo.
- 52 Uo.
- 53 MNL XIX-J-1-j, 2. doboz, Etiópia 1945–1964. 00814. „Veress János kartúmi ügyvivő levele” (1959. április 18.).

- 54 A levéltári anyagban Getahun Tessema átíratban szerepel, amely valószínűleg hibás.
- 55 MNL XIX-J-1-j, 2. doboz, Etiópia 1945–1964. 00814. „Az etióp nagykövet bemutatkozó látogatása” (1959. május 12.).
- 56 Uo. (1959. július 31-i előterjesztés az Elnöki Tanács felé).
- 57 MNL XIX-J-1-j, 1. doboz, Etiópia 1945–1964. 007024. „Követi megbízólevél átadása Etiópiában” (1959. december 10.).
- 58 A külügyi anyagok tanúsága szerint Szijártó és Nagy március 3-án érkezett Etiópiába.
- Nem világos, hogy mi történt a közbeeső három napon.
- 59 MNL XIX-J-1-j, 1. doboz, Etiópia 1945–1964. 003869. „Megbízólevél átadása Etiópiában” (1960. április 14.).
- 60 Uo.
- 61 Uo.
- 62 Uo.
- 63 Lásd: MNL XIX-J-1 ADM, 1. doboz, 1961–64. „Imru követ megbízólevelének átadása 1/x/27-21” (1962. július 24.).